

บทความการจัดการความรู้ ประจำปีงบประมาณ 2563

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ชื่อเรื่อง	การเข้าถึงบทบาทการแสดงลิเกในบทตัวโกง (ผู้ชาย) ของคุณครูกิตติ เจือเพ็ชร ครูพื้นบ้าน (ลิเก) วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๓
ชื่อ-นามสกุล	๑. นายเพชร วรพุทธานนท์ ๒. นายพรเทพ พินพาทย์ ๓. นายสุพิเชฐ ศรีโสภา ๔. นางสาวธัญรดา ผ่องฉวี ๕. นางสาวปรียาภรณ์ อึ้งทอง ๖. นางสาวชญาณิช อุสุวรรณ
หน่วยงาน	วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง
การจัดการความรู้ด้าน	นักเรียน นักศึกษา
e-Mail address	bkkb4172@gmail.com

บทสรุปผู้บริหาร

การเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันและโลกของการทำงาน รวมทั้งปัญหาในการทำงานในปัจจุบันผลักดันให้องค์กรต้องมีการค้นหา สร้าง รวบรวม กลั่นกรอง จัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้บุคลากร นักเรียน นักศึกษาที่ต้องการใช้เข้าถึงความรู้นั้นได้ตลอดเวลา มีการสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ซึ่งไม่เพียงจะช่วยให้องค์กรอยู่รอดปลอดภัยในโลกที่เปลี่ยนแปลงเร็ว และมีการแข่งขันสูง ยังมีความเติบโตก้าวหน้าอย่างยั่งยืนอีกด้วย

ดังนั้น การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) เรื่อง การเข้าถึงบทบาทของการแสดงลิเกในบทตัวโกง (ผู้ชาย) ของคุณครูกิตติ เจือเพ็ชร เล่มนี้เป็นการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทตัวโกงลิเกวิธีการแสดง วิธีการสื่ออารมณ์ความรู้สึก จากการสัมภาษณ์ สังเกต และเก็บรวบรวมข้อมูล โดยบันทึกและเรียบเรียงไว้เป็นเอกสารทางวิชาการ ซึ่งนับว่าเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด

คำสำคัญ การวิเคราะห์, กระบวนการทำ, วิจัยทางนาฏศิลป์

บทนำ

วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และคีตศิลป์ที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เมื่อมีการขยายการศึกษาไปยังภูมิภาค ได้นำรูปแบบจากส่วนกลาง ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและได้เพิ่มการนำศิลปะพื้นบ้าน หรือ ศิลปะท้องถิ่นเข้ามาสู่ระบบการศึกษา ทั้งนี้เป็นไปตามบริบทของที่ตั้งของแต่ละวิทยาลัย ในพื้นที่ จังหวัดอ่างทอง มีศิลปะการแสดง ที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ และเป็นที่ยอมรับ คือ การแสดงลิเก

ลิเก เป็นละครผสมระหว่างการพูด การร้อง การรำ และการแสดงกิริยาท่าทางตามธรรมชาติ โดยมีวงปี่พาทย์บรรเลงประกอบ การแสดงลิเกมีตัวละครหลากหลายบทบาท เช่น พระเอก นางเอก ตัว โกง ตัวตลก ซึ่งแต่ละบทบาทตัวละครก็จะมีบุคลิกลักษณะที่แตกต่างกันไป ในการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) เล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้จากคุณครูกิตติ เจือเพชร ศิลปินลิเก และครูพื้นบ้าน (ลิเก) ของวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ในเรื่องของการแสดงให้เข้าถึง อารมณ์และบทบาทลิเกตัวโกง (ชาย) เทคนิคและวิธีการแสดง เพื่อเป็นประโยชน์ในแก่ผู้ที่สนใจ ได้รับความรู้ความเข้าใจ ในการเข้าถึงบทบาทการแสดงลิเก ในบทตัวโกง รวมทั้งทักษะในการ ปฏิบัติ สามารถนำไปปรับใช้ในวิชาชีพได้ รวมถึงเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามไว้อีกด้วย

วิธีการดำเนินงาน

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) เรื่อง การเข้าถึงบทบาทของการแสดง ลิเก ในบทตัวโกง (ผู้ชาย) ของคุณครูกิตติ เจือเพชร จัดทำขึ้นโดยการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาท ตัวโกงลิเกวิธีการแสดง วิธีการสื่ออารมณ์ความรู้สึก จากการสัมภาษณ์ สังเกต และเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อ บันทึกและเรียบเรียงไว้เป็นเอกสารทางวิชาการ รวมทั้งให้นักเรียนนักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรม และได้ ทดลองปฏิบัติจริง

1. การบ่งชี้ หรือค้นหาความรู้

วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง วิสัยทัศน์ คือ “เป็นศูนย์กลางองค์ความรู้ ด้านนาฏดุริยางคศิลป์ และ การแสดงพื้นบ้านภาคกลาง ที่สร้างคุณค่าให้กับชุมชน สังคม ในระดับชาติและนานาชาติ” โดยวิทยาลัยมี การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการแสดงพื้นบ้าน รวมทั้งลิเก ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของภาคกลาง สามารถ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการแสดงต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ ชุมชนได้

ในวิทยาลัยมีนักเรียนนักศึกษาหลายคนที่มีประกอบอาชีพแสดงลิเก อาจเป็นการสืบทอดจากครอบครัว หรือมีความสามารถในการแสดงอยู่แล้ว อีกทั้งในรายวิชาปฏิบัติโท ลิเก มีนักเรียนนักศึกษาที่มีความสนใจด้านลิเก อาจจะมีพื้นฐานหรือไม่ก็ตาม ได้เข้ามาศึกษาในศาสตร์แขนงนี้ ซึ่งการจัดกิจกรรม Workshop และการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) ในครั้งนี้ จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาทักษะในการแสดงให้มากยิ่งขึ้น ได้เรียนรู้บทบาทของตัวโงกลิเก เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในการแสดงที่ถูกต้อง และนำไปพัฒนาวิชาชีพของตนได้

2. การสร้างและแสวงหาความรู้

การจัดการในส่วนนี้ คณะผู้จัดทำได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของรายวิชาปฏิบัติโทลิเก โดยมีการให้นักเรียน ในรายวิชาปฏิบัติโทลิเกเรียนกับคุณครูในรายวิชานี้ตามปกติ เพื่อเป็นการรักษาความรู้พื้นฐานเดิม ในรูปแบบ การเรียนการสอน เช่น การรำถวายมือเพลงช้า - เพลงเร็วลิเก และการฝึกการร้องราชินิกลิ่ง ที่เป็นการร้องพื้นฐานในการฝึกหัดลิเก นอกจากนี้ยังมีการจัดการสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ จากภาคนำบุคลากรที่มีความรู้ และประสบการณ์ในการแสดงลิเก เพื่อเข้ามาทำกิจกรรม Work Shop ให้กับนักเรียนในรายวิชาปฏิบัติโทลิเกและนักเรียนนักศึกษาที่มีความสนใจในการแสดงลิเก โดยได้รับเกียรติจากศิลปินลิเกที่มีประสบการณ์ด้านการแสดง 2 ท่านคือ

1. นายกิตติ เจือเพชร ครูพื้บ้าน (ลิเก) ของวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง มาให้ความรู้ในส่วนของการเข้าถึงบทบาทตัวโงกลิเก ในรูปแบบ ท่าทาง การแสดงออก วิธีการร้อง น้ำเสียง การสวมบทบาทตัวโงกลิเก

2. นายคมคาย แสงศักดิ์ ศิลปินลิเก คณะลูกกบ เสียงหวาน มาให้ความรู้ส่วนของการเข้าถึงบทบาทตัวโงกลิเก โดยจะเน้นไปในรูปแบบการใช้อารมณ์ในการเข้าถึงตัวโงกลิเก เช่น วิธีการทำสมาธิ ก่อนการแสดงการเชื่อในตัวละครที่ได้แสดง การเข้าถึงบทบาทตัวละคร จังหวะการรับส่งบทระหว่างตัวละครทั้ง 2 ฝ่าย

ดังนั้นการสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นก็นับว่ามีประโยชน์กับนักเรียนในรายวิชาปฏิบัติโทลิเก และนักเรียน นักศึกษาที่มีความสนใจ อีกทั้งยังคงไว้ซึ่งความรู้เดิมที่เป็นแบบแผน จารีตองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ในการแสดงลิเกไว้ ถือเป็น การสืบทอดและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมประจำชาติไว้ อย่างครบถ้วน

3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ

ในการจัดการความรู้นั้นได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ คุณครูกิตติ เจือเพชร ศิลปินพื้นบ้าน (ลิเก) และนายคมคาย แสงศักดิ์ (ศิลปินลิเกคณะลูกกบเสียงหวาน) ในเรื่องของการเข้าถึงบทบาทการแสดงลิเกในบทตัวโกง(ผู้ชาย) โดยคณะผู้จัดทำได้นำข้อมูลมาจัดเป็นระบบ และแบ่งได้เป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

1. วิธีการทางด้านจิตใจ

1.1 การทำสมาธิ ผู้แสดงต้องทำสมาธิก่อนทุกครั้ง ต้องมีความตั้งใจกับบทบาทตรงหน้า ก่อน ตัดสิ่งรบกวนรอบตัว เพราะถ้าหากเราไม่มีสมาธิกับสิ่งที่จะทำ จะทำให้เราปฏิบัติได้อย่างไม่เต็มที่ และจะทำความเข้าใจได้ยากขึ้น ต้องใช้เวลามากขึ้น

1.2 ทำความเข้าใจกับบทบาทตัวละคร ตัวโกงของแต่ละเรื่องจะมีลักษณะของตัวละครที่แตกต่างกัน เช่น ตัวโกงกษัตริย์ ตัวโกงโจร ตัวโกงชาวบ้าน ตัวโกงขุนนาง โดยผู้แสดงต้องอ่านบทและแทนตัวเองเข้าไปในบทบาทนั้นๆ ให้นึกเสมอว่าเราเป็นคนๆนั้น มีภูมิหลังแบบนั้น จึงจะสามารถถ่ายทอดบทบาทออกมาได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ต้องมีจินตนาการช่วยสร้างอารมณ์และความรู้สึก

2. วิธีการทางการปฏิบัติ

2.1 ลักษณะของผู้แสดง ในบทตัวโกงนั้น จะต้องแสดงให้เห็นถึงความเจ้าเล่ห์ มีอำนาจ หากผู้แสดงมีลักษณะร่างกายที่เป็นคนตัวสูงใหญ่ น่าเกรงขาม สามารถยืนยืดอก ตัวตรง ไม่ห่อไหล่ ไม่ยืนกุ่มมือ เพราะการทำเช่นนั้น จะดูไม่มีอำนาจน่าเกรงขาม แต่หากเป็นบทบาทที่ต้องแสดงถึงความนอบน้อมต่อกษัตริย์ที่มียศสูงกว่าจะปฏิบัติได้ตามความเหมาะสม หากผู้แสดงเป็นคนลักษณะตัวเล็ก ควรยืนให้เท้าข้างใดข้างหนึ่งนำมาข้างหน้า จะช่วยทำให้ดูขยำวมากขึ้นเป็นการหลอกลตา ให้ดูสูงขึ้น ยิ่งตัวเล็กการผายมือจะต้องทำให้กว้างขึ้น เพื่อให้ดูตัวใหญ่ขึ้น มีอำนาจมากขึ้น

2.2 การใช้คำพูดและน้ำเสียง ในการแสดงบทตัวโกงนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้เสียงตะคอกเพียงอย่างเดียว ควรมีเสียงหลายๆระดับ เพื่อให้คนดูไม่รู้สึกเบื่อ การใช้น้ำเสียงที่มีการปรับเปลี่ยนระดับนั้นทำให้เกิดอารมณ์สมากยิ่งขึ้นอีกด้วย และการใช้คำพูดต้องดูว่าบทบาทตัวโกงนั้นมีสถานะเป็นใคร เช่น เป็นกษัตริย์ เป็นชาวบ้าน เป็นขุนนาง เป็นอันธพาล จะมีการใช้คำพูดที่ต่างกัน ควรเลือกใช้คำพูดให้เหมาะสม

2.3 การแสดงออกทางสีหน้า ตัวโกงไม่จำเป็นต้องทำสีหน้าโกรธตลอดเวลา ควรมีการปรับสีหน้าให้มีการครุ่นคิด ยิ้มแบบเจ้าเล่ห์จะเป็นการสร้างบุคลิกที่ดูน่าค้นหามากยิ่งขึ้น

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้

หลังจากที่มีการจัดระบบความรู้ออกเป็นประเภทแล้ว คณะผู้จัดทำ ได้มีการนำข้อมูลมาประมวลและกลั่นกรองโดย โดยการนำข้อมูลที่ได้จาก คุณครูกิตติ เจือเพชร ศิลปินพื้นบ้าน (ลิเก) และนาย คมคาย แสงศักดิ์ (ศิลปินลิเก คณะลูกกบเสียงหวาน) นำมาเปรียบเทียบกันและหาข้อสรุปออกมา จัดเรียงลงรูปเล่ม เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น ดังนี้

ในการที่จะเข้าถึงบทบาทการแสดงลิเกในบทตัวโกง (ผู้ชาย) นั้น จะต้องประกอบด้วย 4 ขั้นตอน
ขั้นที่ 1 เตรียมความพร้อมของร่างกาย

ความพร้อมของร่างกายและเสียง นักแสดงนั้นจำเป็นต้องฝึกฝนร่างกาย และเสียงให้อยู่ในสภาพที่สามารถมาใช้ในการสร้างสรรค์บทบาทการแสดงอยู่เสมอ ความสามารถที่ผ่อนคลายความตึงเครียดของร่างกายความสามารถที่จะบังคับกล้ามเนื้อทุกสัดส่วนให้ร่างกายเคลื่อนไหวไปตามต้องการของ บทบาทอย่างแคล่วคล่องไม่เคอะเขิน และบังคับเสียงในการพูดหรือร้องเพลง ซึ่งรวมถึงการหายใจที่ถูกต้องและความสามารถในการใช้ภาษาพูดเป็นอย่างดีอีกด้วย

ขั้นที่ 2 ทำสมาธิ

สมาธินักแสดงที่ดีจะต้องมีสมาธิสูงมากจนสามารถรวมความคิด อารมณ์ ความรู้สึกไปจุดใดจุดหนึ่งตามความต้องการของบทบาทอย่างมีพลังและจุดประสงค์ที่แน่นอน นักแสดงไม่ประหมาดตื่นกลัว นักแสดงที่ขาดสมาธิจะไม่สามารถสวมบทบาทได้อย่างลึกซึ้งไม่แนบเนียน และจะไม่ดึงดูดความสนใจของผู้ชมเพราะขาดพลังและจุดประสงค์ในการแสดง

ขั้นที่ 3 อ่านและทำความเข้าใจกับบทที่ได้รับก่อนทำการแสดง

การแสดงออกท่าทางกริยาของตัวละคร คือการสวมบทบาทของตัวละครในเรื่องนั้น ผู้แสดงจะต้องสร้างความเชื่อให้คนดูเกิดความเชื่อให้ได้ว่าตนและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ประกอบฉากในเรื่อง เป็นเรื่องจริง ๆ การที่ผู้แสดงจะมีความสามารถตีบทได้อย่างสมจริงนั้น ผู้แสดงจะต้องศึกษาบทละคร ตัวละครที่ตนต้องแสดงอย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุม

ขั้นที่ 4 การนำตัวเราเข้าไปใส่ในตัวละคร

ความเข้าใจ ผู้ที่จะเป็นนักแสดงที่ดี จำเป็นต้องมีความเข้าใจในชีวิตมนุษย์อย่างกว้างขวาง เข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความเข้าใจในบทบาทที่จะแสดง และมีความเข้าใจในศิลปะในการแสดงเป็นอย่างดี ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้นักแสดงสามารถเข้าถึงบทบาทหรือที่เรียกในวงการละครว่า "ตีบทแตก"

เนื่องจากเข้าใจเหตุผลเบื้องหลังการกระทำและคำพูดทุกคำของตัวละคร ทำให้สามารถสวมบทบาทได้อย่างลึกซึ้งแนบเนียนเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ชม

5. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

คณะผู้จัดทำ ได้มีการแบ่งปันความรู้ผ่านทางจัดทำเล่มเอกสาร รวบรวมเนื้อหาเทคนิควิธีการต่างๆ และจัดทำE-book เพื่อให้สามารถเข้าถึงเนื้อหาต่างๆได้ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยได้นำลิงค์ของE-Book ไปนำเสนอไว้ที่เว็บไซต์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง เพื่อให้ง่ายต่อการค้นหา มีการบันทึกวีดิทัศน์กิจกรรมการWorkshop จากคุณครูกิตติ เจือเพชร และนายคมคาย แสงศักดิ์ ศิลปินลิเก ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในเนื้อหาของเอกสารการจัดการความรู้เรื่อง การเข้าถึงอารมณ์ในบทบาทลิเกตัวโกง(ผู้ชาย)

6. การเข้าถึงความรู้

คณะผู้จัดทำ ได้ดำเนินการประสานงานกับฝ่ายประชาสัมพันธ์นำข้อมูลลง Facebook webpage เว็บไซต์วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เพื่อให้บุคลากร และผู้สนใจเข้ามารับความรู้และนำไป ต่อยอดในการสอนหรือใช้ในการแสดงจริงในการแสดงลิเก

การจัดการความรู้เรื่อง การเข้าถึงบทบาทของการแสดงลิเกในบทตัวโกง (ผู้ชาย) ของครูกิตติ เจือเพชร คณะผู้วิจัยได้จัดทำรูปเล่มและสื่อ VDO, E-Book โดยรวบรวมองค์ความรู้จาก ครูกิตติ เจือเพชร ในเรื่องของการแสดงลิเก และการเข้าถึงบทบาทของตัวโกง โดยเพื่อให้บุคคลทั่วไปและนักเรียนนักศึกษาที่มีความสนใจให้เข้ามาชมมากยิ่งขึ้น

7. การเรียนรู้

เนื้อหาความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้เรื่องนี้นั้น สามารถนำไปใช้เป็นการสอน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการเข้าถึงอารมณ์ และยังสามารถนำไปเป็นแนวทางในการแสดงลิเก หรือ การแสดงบทบาทต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อ่านมากที่สุด โดยภายในเอกสารนั้น มีการเรียงลำดับข้อมูลที่สามารถเข้าใจได้ง่าย และมีวีดิทัศน์สาธิตตัวอย่างการเข้าถึงอารมณ์ โดยผู้อ่านสามารถอ่านและทำความเข้าใจด้วยตนเองได้อีกด้วย

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินงาน

สรุปผลการดำเนินงาน

การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) เรื่อง การเข้าถึงบทบาทของการแสดงลิเก ในบทตัวโกง (ผู้ชาย) ของคุณครูกิตติ เจือเพชร ได้รับองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องของวิธีการเข้าถึงอารมณ์ บทบาทของตัวละคร และวิธีการฝึกฝน โดยนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้มีประสบการณ์ในการแสดง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นได้ และทราบถึงผลตอบรับจากผู้ชมที่ชมการแสดง หรือ ข้อเสนอแนะจากวิทยากรว่ามีข้อที่ควรปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาอย่างไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่ นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาศักยภาพของตนเองในวิชาชีพต่อไปได้